

FLUXURILE INVESTIȚIONALE ÎN ROMÂNIA ÎN SECOLUL AL XX-LEA¹

(INVESTMENTS FLOWS IN ROMANIA DURING THE XX-TH CENTURY)

Dr. Florin Marius PAVELESCU²

Abstract: *The paper reveal the main features of the investment flows and the dynamics of the stock of fixed capital during the XX-th century in correlation with the changes of the institutional framework and cyclical fluctuations of the gross domestic product or national income. The research methodology is differentiated for 1900-1947 period and 1948-2000 period, respectively, due to the available statistical data and the essential differences between the institutional framework and the sectoral structure of the economy. The analysis of the 1900-1947 period uses proxy variables for the estimation of the investments dynamics in agriculture and industrial activities. It was revealed the slow growth of the investments in agriculture and small industry (the craft industry, the household industry, the peasant milling industry). The trends of the investments dynamics in big industry (mining and quarrying, manufacturing, electric power industry) were identified. It was remarked the steady growth of the investments in electric power industry even in the context of the sensible fluctuations of the gross domestic product, in real terms. The impact of the macroeconomic policies and external shocks on the investment flows was also emphasized.*

¹ Prezentul elaborat reprezintă o sinteză a lucrării "Fluxurile investiționale în economia României în secolul al XX-lea", realizată în cadrul programului de cercetare al Institutului de Economie Națională, în anul 2021.

² Institutul de Economie Națională

The analysis of the evolution of the investments during the 1948-1900 period considers the cycles and phases of the command economy and the features of the macroeconomic policies promoted by the public authorities of the epoch. It was analysed the dynamics of the investments on the main destinations, the covering degree of the investments needs for outfits and instruments by the domestic production and the distribution of the investments on the economic branches. It was emphasized the dynamics of the fixed assets and the efficiency of the use of the respective production factor during the cycles of the command economy. Also, it was investigated the correlation between the dynamics of investments and the dynamics of social labour productivity.

The investigation of the investitional dynamics during the last decade of the XXth century has considered its correlation with the fluctuation of the gross domestic product and also the changes of the property structure and the sectoral structure of the economy. There were revealed the modelling factors of the dynamics of tangible assets at the level of economic activities and the changes in the property structure.

Keywords: fixed capital consumption, animal traction force, stock of fixed capital, economic cycles, efficiency of the use of the fixed assets, privatization, structural adjustments, tangible fixed assets

JEL Classification: E22, E 32, N13, N14, O11, O47

Rezumat *Lucrarea relevă principalele caracteristici ale fluxurilor investiționale și ale dinamicii stocului de capital fix în cursul secolului al XX-lea în corelație cu schimbările din cadrul instituțional și cu fluctuațiile ciclice ale produsului intern brut sau ale venitului național. Metodologia de cercetare a fost diferențiată pentru perioada 1900-1947 și respectiv 1948-2000, fiind determinată de datele statistice disponibile, precum și de deosebirile esențiale ale mecanismului economic și ale structurii sectoriale a economiei.*

Astfel, pentru perioada 1900-1947, sau fost utilizate variabile proxy pentru estimarea dinamicii investițiilor din agricultură, precum și pentru activitățile industriale. Pe această bază, a fost relevată creșterea lentă a investițiilor din agricultură și industria mică

(industria meșteșugărească, industria casnică, industria morăritului țărănesc). Au fost identificate tendințele dinamicii investiționale din industria mare (industria extractivă, industria prelucrătoare, industria energiei electrice). A fost remarcată creșterea stabilă a investițiilor în industria energiei electrice, chiar și în contextul unor fluctuații ample ale produsului intern brut, în termeni reali.. A fost evidențiat și impactul politicilor macroeconomice și al șocurilor externe asupra fluxurilor investiționale.

În analiza **evoluției investițiilor din perioada 1948-1990**, au fost avute în vedere ciclurile și fazele evoluției economiei de comandă, determinate de starea mecanismului economic și caracteristicile politicilor macroeconomice promovate de autoritățile publice ale vremii. A fost analizată dinamica investițiilor pe destinații principale, gradul de acoperire a necesarului de investiții în utilaje și instrumente, precum și distribuția investițiilor pe ramuri ale economiei. A fost evidențiată dinamica fondurilor fixe și evoluția eficienței utilizării respectivului factor de producție în cursul ciclurilor economiei de comandă. De asemenea, a fost investigată corelația dintre dinamica investițiilor și dinamica productivității sociale a muncii.

Investigarea dinamicii investiționale în cursul ultimului deceniu al secolului al XX-lea a avut în vedere corelarea acesteia cu fluctuațiile produsului intern brut, precum și cu modificarea structurii de proprietate și a structurii sectoriale a economiei. Au fost relevați factorii modelatori ai dinamicii imobilizărilor corporale pe activități economice și modificarea structurii de proprietate a respectivului indicator.

Cuvinte-cheie: Consum de capital fix, forța de tracțiune animală, stoc de capital fix, cicluri economice, eficiența utilizării fondurilor fixe, privatizare, reajustări structurale, imobilizări corporale

Clasificare JEL: E22, E 32, N13, N14, O11, O47

Introducere

Acumularea capitalului fix prin intermediul fluxurilor investiționale, reprezintă unul dintre procesele cu o contribuție determinantă

la asigurarea creșterii economice pe termen lung. Pe această cale, sunt create premisele implementării de noi tehnologii în cadrul aparatului productiv și mai buna valorificare a factorilor de producție. Respectiv-vele procese sunt influențate de factori multipli, deopotrivă economici, tehnologici și social-politici. Din aceste motive, se manifestă atât tendințe pe termen lung, cât și particularități ale diferitelor etape și stadii ale dezvoltării economice și sociale ale fiecărei țări.

La fel ca și în cazul altor țări central și est-europene, în secolul al XX-lea, România a parcurs etape definitorii ale progresului economic, în contextul unor șocuri externe contradictorii, care au presupus importante modificări, nu lipsite de enorme contradicții, ale mecanismelor economice și ale factorilor modelatori ai fluxurilor investiționale și ale acumulării capitalului. În fapt, izbucnirea celor două războaie mondiale, în anul 1914 și, respectiv în anul 1939, precum și consecințele acestora în primii ani interbelici și postbelici, precum și transformările social-politice de la sfârșitul anului 1989, au condus la conturarea a patru mari etape ale evoluției economiei românești în interiorul secolului analizat, și anume: a) 1900-1914-1918, b) 1919-1939; c) 1940-1947; d) 1948-1990 și e) 1991-2000³.

În prezenta lucrare, se are în vedere respectiva periodizare. Extensia analizei este condiționată de calitatea și disponibilitatea datelor statistice. Datele statistice referitoare la intervalul de timp 1900-1947, sunt restrânse și țin seama, într-o foarte mică măsură, de impactul inflației asupra fluxurilor investiționale și a dinamicii stocului de capital fix. Pentru perioada 1950-2000, sunt disponibile serii lungi de timp pentru indicatori ai proceselor investiționale și acumulării capitalului fix, atât în valori nominale, cât și în termeni reali.

³ Se observă că în cursul perioadei seculare analizate există două etape ale evoluției economiei românești cu mai puțin de 15 ani și două etape care au durate de peste 20 ani. În cadrul etapelor care au mai mult de 20 ani, se pot identifica cicluri cvasi-decenale, în cadrul cărora au avut loc importante schimbări structurale sau modificări ale modului de funcționare a mecanismului economic. De asemenea, s-au manifestat o serie de deficiențe în cuantificarea impactului inflației asupra dinamicii investiționale și a stocului de capital fix. Din această cauză, în prezenta lucrare, nu au fost utilizate metode econometrice pentru relevarea corelațiilor dintre fluxurile informaționale și alți indicatori economici.

1. Aprecieri asupra fluxurilor investiționale și acumulării capitalului fix în perioada 1900-1914

Perioada 1900-1914 reprezintă ultima etapă a primei tranziții la economia de piață în România. În acest context, se poate vorbi despre acțiunea mecanismelor concurențiale și existența unui cadru instituțional comparabil cu cel din țările europene dezvoltate în cea mai mare parte a ramurilor neagricole. Se mențineau reminiscențe ale relațiilor de tip feudal în agricultură, ramura cu cea mai mare contribuție la generarea valorii adăugate și la ocuparea forței de muncă. Economia era deschisă fluxurilor externe de bunuri, servicii și factori de producție cu anumite condiționalități. Se practica un regim al liberului schimb în ceea ce privește produsele agricole și materiile prime, în special țițeiul și derivatele petroliere ale țițeiului, pe de o parte, concomitent cu un regim protecționist pentru industria prelucrătoare, pe de altă parte. Intervalul de timp analizat a fost marcat fluctuații notabile ale activității economice atât din cauze interne, cât și din cauze externe. Se pot identifica mai multe recesiuni și exacerbări ale tensiunilor sociale, dar și relansări de amploare ale creșterii economice.

Din cauză că problema agrară nu a fost soluționată până la începutul secolului al XX-lea, precum și faptul că respectiva ramură avea un rol hotărâtor și în desfășurarea comerțului exterior, s-a manifestat o complexitate deosebită a distribuției veniturilor și modelării fluxurilor investiționale. Astfel, se statorniciseră interese pentru menținerea, prin diverse mijloace, a competitivității produselor agricole care erau exportate, mai ales în țările Europei Centrale. Menținerea marii proprietăți funciare, concomitent cu interpunerea între deținătorii de terenuri agricole și locuitorii din mediul rural lipsiți de pământ a categoriei sociale a arendașilor reducea semnificativ propensiunea pentru efectuarea de investiții în cadrul celei mai importante ramuri a economiei. La descurajarea fluxurilor investiționale din agricultură mai contribuia și comportamentul de consum al unei părți însemnate a marilor proprietari funciari. În multe cazuri, aceștia aveau domiciliul în străinătate, efectuau cheltuieli apreciabile pentru consumul personal, fapt care limita sever posibilitățile de

economisire a excedentului de exploatare și reinvestire pentru creșterea randamentului producției agricole.

Drept urmare, în agricultura României din primele două decenii ale secolului al XX-lea se manifesta o lipsă accentuată de capital, care să poată fi utilizat pentru extinderea producției și creșterea randamentelor la hectar către niveluri comparabile cu cele realizate în țările europene dezvoltate. De asemenea, se remarcă lipsa datelor statistice oficiale referitoare la capitalul investit sau la activele agenților economici implicați în activitățile agricole. În acest context, în prezenta lucrare, s-au utilizat ca variabile proxy pentru procesele investiționale din agricultură forța de tracțiune animală și consumul de capital fix estimate de Axenciuc (2018, 2012).

Astfel, între anii 1905 și 1913, forța de tracțiune animală a crescut cu 24,2%, într-un ritm mediu anual de 2,7%, de la 1296,6 mii c.p. la 1609,8 mii c.p. Creșterea forței de tracțiune animală a fost, în fapt, o consecință a creșterii numărului de cabaline. Între 1900 și 1914, s-a manifestat o tendință de reducere a șeptelului, din cauza nivelului redus al investițiilor și a lipsei stimulentei pentru dezvoltarea zootehniei. Consumul de capital fix estimat a sporit într-un ritm mediu anual de 1,8% între anii 1900 și 1906 și de 2,3% între anii 1906 și 1914. Ritmul mediu anual al forței de tracțiune animală a fost mai mare decât cel al consumului de capital fix, fapt care subliniază dinamica lentă a investițiilor de capital în agricultură. Cea mai mare parte a consumului de capital fix (circa 98%) din agricultură a fost înregistrată în cadrul producției agricole. În celelalte activități agricole, respectiv, producția forestieră și producția piscicolă, consumul de capital fix a fost scăzut și a reflectat predominarea economiei naturale.

Un grad ridicat de complexitate a fluxurilor investiționale a fost înregistrat și în cazul industriei. Din motive legate de pluralismul tehnologic, natura proprietății și obiectul activităților industriale, în perioada analizată avem de a face cu mai multe segmente industriale, care pot fi grupate în: a) **industria mică și mijlocie**, care includea industria meșteșugărească, industria casnică, industria morăritului țărănesc, și b) **industria mare**, care cuprindea industria extractivă, industria prelucrătoare și industria energiei electrice. În cadrul celor două grupe mari de activități industriale, accesul la sursele de capital

și datele statistice referitoare la fluxurile investiționale s-au diferențiat sensibil.

Astfel, datele statistice referitoare la industria mică și mijlocie sunt destul de restrânse. Între cauzele care au generat această situație se numără: I) nivelul scăzut de înzestrare tehnică a muncii; II) un grad mai mare de informalitate a activității; III) penuria de capital cu care se confruntau multe dintre activitățile care făceau parte din respectiva grupă de activități industriale⁴.

În cadrul acestor activități, rolul cel mai important era deținut de aportul în muncă al locuitorilor satelor și într-o măsură mai redusă de capitalul fix. Din acest motiv, statistica oficială nu a furnizat date referitoare la evoluția gradului de înzestrare tehnică a industriei meșteșugărești, a industriei casnice, precum și a industriei morăritului țărănesc sau la fluxurile investiționale. Există, în schimb, informații statistice referitoare la numărul de meseriași patroni și de angajați în cadrul atelierelor meșteșugărești.

În consecință, a fost folosită ca variabilă proxy consumul de capital fix prezentat de Axenciuc (2012). Astfel, în industria meșteșugărească, ritmul mediu anual a fost de 2,90% între 1900 și 1906 și de 2,96% între 1906 și 1914, superior celui înregistrat în cazul producției agricole. În anul 1914, consumul de capital fix al activității industriale analizate era estimat la 5796 mii lei 1913, de circa 1,5 ori mai mult în comparație cu anul 1900. Din cauza restrângerii activității, în industria

⁴ Penuria de capital care se manifesta și în cadrul activităților de tip meșteșugăresc era cauzată de: a) nivelul relativ redus al productivității și competitivității și b) fiscalitatea excesivă în raport cu forța economică reală a respectivelor activități. Acest segment al activității economice avea un rol important în utilizarea forței de muncă, dar se afla sub puternica presiune a mărfurilor produse în cadrul industriei mari sau a celor provenite din import. Situația economico-socială precară a meseriașilor a impus adoptarea a două legi și anume, legea Missir, în anul 1902, și legea Nenițescu, în anul 1912, care au contribuit la rezolvarea unor probleme presante pentru respectiva categorie socială. O situație asemănătoare cu cea a industriei meșteșugărești se întâlnea și în alte componente ale micii industrii, și anume: industria casnică și industria morăritului țărănesc. Datorită unor condiții istorice specifice României, legate în principal de menținerea unui grad ridicat de ruralizare a populației, cele două tipuri de activități industriale au jucat un rol însemnat în economie, nu numai în perioada de dinaintea primului război mondial, ci și pe parcursul primei jumătăți a secolului al XX-lea.

casnică, nivelul estimat al consumului de capital fix a scăzut accentuat, ritmul mediu anual fiind de -10,9%, între 1900 și 1906, și de -5,1%, între anii 1906 și 1914. În industria morăritului țărănesc, consumul de capital fix s-a majorat într-un ritm mediu anual de 1,4%, între anii 1900 și 1906, și de 2,1% între 1906 și 1914.

Ponderea industriei meșteșugărești în consumul de capital fix al industriei mici s-a majorat de la 33,5% în anul 1900, la 53,7% în anul 1906 și la 68,1%, în anul 1914. Concomitent, s-a diminuat sensibil importanța relativă a industriei casnice, de la 64,7%, în anul 1900, la 28,8%, în anul 1914, iar proporția industriei morăritului țărănesc a sporit de la 1,76%, în anul 1900, la 2,59%, în anul 1906 și la 3,07% în anul 1914.

Fluxurile investiționale din industria mare au fost puternic influențate de cadrul instituțional-legislativ al domeniului, precum și de parcurgerea unor stadii de dezvoltare a ramurilor componente. Pentru industria extractivă, se aplica legea din anul 1895, care favoriza investițiile efectuate pentru punerea în exploatare a bogățiilor naturale, cu deosebire a zăcămintelor de țiței. Se favorizau investițiile realizate de marile corporații petroliere internaționale.

Pentru industria prelucrătoare mare, cadrul legislativ prevedea acordarea de facilități fiscale și protecție vamală. Respectivele orientări de politică economică au fost stabilite prin legea din anul 1887. În anul 1912, respectivul act normativ a fost modificat, în sensul extinderii protecției către noi subramuri industriale, precum industria energiei electrice (Bădileanu și Cârlea, 2018) și definirii unei noi perioade de aplicare de 25 ani, respectiv până în anul 1947.

Informațiile statistice referitoare la fluxurile investiționale din industria mare sunt mult mai extinse comparativ cu cele referitoare la industria mică și mijlocie. Deoarece multe dintre întreprinderile din industria mare erau organizate ca societăți anonime, se pot estima investițiile efectuate pornind de la datele prezentate în bilanțurile contabile ale respectivilor agenți economici.

Datele prezentate de Axenciuc (2008) relevă că între anii 1900 și 1914, investițiile materiale ale societăților anonime din industria extractivă, industria prelucrătoare mare, industria energiei electrice, construcții și transporturi au crescut de 10,84 ori și au reprezentat

între 65,8% și 77,2% din activele respectivelor societăți. Dinamica investițională s-a diferențiat pe ramuri, fiind consemnate creșteri de 12,06 ori în industria extractivă, de 8,80 ori în industria prelucrătoare, de 4,19 ori în construcții și materiale de construcții, de 113,5 ori în industria energiei electrice și de 3,97 ori în transporturi. Astfel, între 1900 și 1914, ponderea industriei extractive în cadrul investițiilor a crescut de la 41,0% la 48,0%, ponderea industriei prelucrătoare a scăzut de la 49,5% la 42,5%, ponderea construcțiilor a scăzut de la 7,4% la 3,0%, ponderea industriei electrice a sporit de la 0,5% la 5,7%, iar ponderea transporturilor s-a diminuat de la 9,0% la 3,5%.

Ritmul de creștere a investițiilor materiale ale societăților anonime a avut oscilații în timp. Respectivul indicator a fost pe ansamblul industriei mari, construcțiilor și transporturilor de 18,08% între 1900 și 1914, de 16,82% între 1900 și 1905, 33,52% între 1905 și 1910, și de 8,17% între 1910 și 1914. Modificările ritmului anual mediu al investițiilor relevă accelerarea alocărilor de capital pentru dezvoltarea principalelor activități economice neagricole în cursul primului deceniu al secolului al XX-lea. Încetinirea ritmului de creștere consemnată între 1910 și 1914 este explicabilă prin faptul că 1914 a fost anul în care a izbucnit Primul Război Mondial, fapt care a frânat investițiile.

Majorarea de a dreptul explozivă a investițiilor relevă extinderea rapidă a activității industriale, favorizată de cadrul instituțional-legislativ intern, dar și de tendințele care se manifestau pe plan internațional. Astfel, se pot evidenția mai multe procese, care au modelat fluxurile investiționale, și anume: a) dezvoltarea industriei de extracție și prelucrare a țiteiului, susținută în special de cererea externă, în contextul celei de a doua revoluții industriale, care a avut loc în țările cele mai dezvoltate în perioada 1870-1914; b) susținerea de către autoritățile publice prin măsuri protecționiste a dezvoltării industriei prelucrătoare mari. Respectiva orientare a politicii economice nu a fost înregistrată doar în România, ci și în alte țări din Europa de Est, care se aflau în faza de construire a structurilor industriale de bază; c) apariția și dezvoltarea industriei energiei electrice, stimulată atât de schimbările tehnologice specifice celei de a doua revoluții industriale, cât și de manifestarea unei cereri în expansiune pentru respectiva formă de energie generată de modernizarea centrelor urbane; d) expansiunea transporturilor în contextul dezvoltării economiei.

Investițiile de capital străin au jucat un rol însemnat în dezvoltarea unor ramuri ale economiei României în perioada analizată. În anul 1913, cele mai mari investiții de capital străin, circa 380 milioane lei, au fost înregistrate în industria de extracție și prelucrare a țițeiului. Valori de peste 20 milioane lei ale investițiilor străine au fost consemnate în industria lemnului, industria zahărului și producerea de utilități (Bușă, 2003). Ramurile, în care capitalul străin avea o prezență foarte ridicată, erau legate de exploatarea, prelucrarea primară și exportul de materii prime energetice (în special țiței), dar și în care nivelul tehnic era mai ridicat (electricitate, metalurgie, chimie). Capitalul autohton deținea poziții importante în subramuri ale industriei, care fabricau bunuri de consum prin valorificarea materiilor prime locale.

Ca urmare a investițiilor efectuate, stocul de capital fix din industria mare a crescut între 1900 și 1914 de circa 5,74 ori, respectiv de la 168,8 milioane lei 1913 în anul 1900 la 970 milioane lei 1913 în anul 1914. Între 1900 și 1914, ritmul mediu anual al stocului de capital fix din industria mare a fost de 13,3%. Dinamica cea mai rapidă a fost înregistrată între 1905 și 1910, când ritmul mediu anual a fost de 16,78%, comparativ cu 14,34% între 1900 și 1905 și 7,87% între 1910 și -1914.

Contribuția cea mai mare la creșterea stocului de capital fix a fost adusă de industria extractivă, a cărei pondere a crescut de la 17,4%, în anul 1900 la 37,4%, în anul 1914. În 1914, ponderea industriei extractive în stocul de capital fix de pe ansamblul industriei era mai mare decât cea a industriei prelucrătoare (36,4%). Proporția industriei energiei electrice era de 13,9%, superioară celei deținute de industria mică și mijlocie (12,9%). Faptul că industria energiei electrice devenise a treia ramură industrială din punct de vedere al stocului de capital fix era consecința intensificării fluxurilor investiționale care însoțeau extinderea utilizării energiei electrice în tot mai multe activități economice și sociale.

Pentru perioada 1914-1918, datele statistice referitoare la fluxurile investiționale nu sunt accesibile, din cauza perturbațiilor generate de desfășurarea primului război mondial.

2. Fluxurile investiționale în perioada interbelică (1919-1939)

După primul război mondial, s-a înregistrat schimbări ample ale cadrului instituțional, concomitent cu parcurgerea unor etape importante ale procesului de construire a structurilor industriale de bază. A fost desăvârșit procesul de realizare a unității naționale, care a avut multiple consecințe, cele mai importante fiind: a) extinderea considerabilă a pieței interne, b) diversificarea structurii economiei, c) redimensionarea fluxurilor economice interne și externe.

În perioada interbelică, procesele investiționale au avut un grad ridicat de complexitate, determinat atât de necesitatea accelerării ritmului de dezvoltare economică, cât și de evoluția contradictorie a mediului extern. În fapt, intervalul de timp analizat poate fi considerat ca o succesiune a două cicluri decenale (Juglar) și anume: A) 1919-1929 și B) 1930-1939.

Intervalul de timp 1919-1928, a fost marcat de promovarea unor politici economice protecționiste, cu scopul susținerii dezvoltării industriei. A fost extinsă și în noile provincii reunite cu patria-mamă legislația protecționistă adoptată în anul 1912. Totodată, a fost stimulată extinderea influenței și implicării în activitățile economice a întreprinzătorilor autohtoni și reechilibrarea raportului de forțe dintre grupurile de întreprinzători autohtoni, care în cea mai mare parte gravitau în jurul PNL și marile firme cu capital străin prin intermediul unor modificări ale cadrului legislativ. Un exemplu în acest sens au fost prevederile legii minelor adoptate în anul 1924.

Extinderea activității marilor investitori autohtoni a determinat reducerea ponderii deținute de investitorii străini în totalul capitalului social al societăților anonime de la 67,1%, în anul 1921, la 56,4%, în anul 1927. În industrie, respectiva pondere s-a diminuat de la 78,8%, în anul 1921, la 66,2%, în anul 1927, în bănci, de la 39,1% la 25,0% și în transporturi și comunicații, de la 50,5% la 15,6% și s-a majorat în comerț, de la 13,7% la 47,0% și în asigurări, de la 88,2% la 93,2% (Zaman și Georgescu, 2018).

În literatura de economică românească este larg acceptată existența a două faze ale creșterii economice înregistrate pe parcursul primului

deceniu interbelic și anume: a) 1919-1924, faza refacerii potențialului economic pierderile cauzate de primul război mondial și b) 1925-1928, faza dezvoltării economice în noul context economic și social de după Marea Unire. Conform estimărilor prezentate în V. Axenciuc (2012), ritmul mediu anual al produsului intern brut per capita a fost de 6,77%, între anii 1920 și 1924 și de 1,62%, între anii 1924 și 1928.

În cursul celui de al doilea ciclu decenal interbelic, se pot identifica două faze ale evoluției economiei românești, și anume a) 1929-1933 și b) 1934-1939. Între anii 1929 și 1933, criza economică, precum și alți factori de natură economică și social-politică au condus la schimbări importante ale cadrului legislativ referitor la fluxurile investiționale. Imperativul realizării stabilizării monetare cu sprijin financiar extern, precum și alte măsuri de politică economică, inspirate de doctrina "porților deschise" către fluxurile investiționale externe au favorizat creșterea rolului capitalului străin în desfășurarea activității economice. În aceste condiții, produsul intern brut per capita s-a diminuat într-un ritm mediu anual de -0,88%.

Relansarea economiei dintre 1934 și 1939, când produsul intern brut per capita a crescut într-un ritm mediu anual de 3,37%, a fost susținută de o politică de protejare a unor mari grupuri economico-financiare autohtone care investeau mai cu seamă în activitățile industriale. Sprijinirea dezvoltării industriei a fost realizată nu numai prin aplicarea legii din 1912, ci și prin alte mecanisme, precum comenzile de stat sau acordarea de credite cu dobândă mică de către BNR.

Dinamica investițională s-a diferențiat pe ramuri. În cazul agriculturii, se poate estima un ritm lent al investițiilor efectuate pentru extinderea capacității de producție. Astfel, forța de tracțiune animală era, în anul 1927, de 2306 mii cai putere cu 43,25% mai mare, în raport cu anul 1913, ca urmare a înfăptuirii Marii Uniri și a refacerii economiei. În următorul deceniu, respectivul indicator s-a plafonat și a atins un nivel de 2347 mii cai putere în anul 1935 și de 2324 mii cai putere în anul 1938, reflectând persistența unor dificultăți în asigurarea dezvoltării zootehniei, în general, și în special reducerea efectivelor de bovine, precum și creșterea lentă a efectivelor de cabaline.

În anul 1920, consumul de capital fix din agricultură era mai mare cu 46,3%, comparativ cu anul 1914. În perioada interbelică, indicatorul menționat anterior a sporit într-un ritm mediu anual de 3,03%. Se observă o corelație a dinamicii consumului de capital fix cu fluctuațiile activității economice, ritmul mediu anual fiind de 4,4%, între anii 1920 și 1924, de 3,3% între anii 1924 și 1929, de -9,8% între anii 1929 și 1933 și de 11,5% între anii 1933 și 1939.

Respectivele fluctuații au fost urmarea multiplelor restricții sub care a funcționat agricultura în perioada analizată, care au fost generate atât de factori interni (lipsa experienței unei părți însemnate a noilor mici proprietari agricoli care au apărut în urma aplicării Reformei Agrare, lipsa unor forme adecvate de creditare a micilor gospodării țărănești) și externi (criza agrară internațională, care s-a manifestat în ultima parte a anilor 1920 și prima jumătate a anilor 1930). Totodată, este de remarcat ritmul mediu anual ridicat înregistrat de consumul de capital fix între anii 1933 și 1939. Respectiva evoluție a fost un rezultat al combinării a două procese, și anume: a) relansarea investițiilor din gospodăriile țărănești după criza de la începutul celui de al patrulea deceniu al secolului analizat și b) progresele realizate în modernizarea inventarului gospodăriilor țărănești și mecanizarea unor lucrări agricole, în contextul adoptării de acte normative care susțineau extinderea producției agricole.

Consumul de capital fix din industria mică și mijlocie a avut o evoluție sensibil diferită față de cea înregistrată în agricultură. Pe ansamblul acestui grup de activități industriale, indicatorul analizat a sporit, între 1920 și 1939, într-un ritm mediu anual de 4,2%, superior celui înregistrat în cazul agriculturii. Contribuția principală la obținerea ritmului mediu anual de peste 4% a fost adusă de industria meșteșugărească, ramură unde consumul de capital fix a crescut într-un ritm mediu anual de 4,76%. În industria casnică, ritmul mediu anual a fost de 3,81%, iar în industria morăritului țărănesc de 1,31%.

O particularitate a dinamicii consumului de capital fix din industria mică și mijlocie din perioada interbelică este combinația de comportamentul prociclic, cât și anticiclic, determinat în foarte mare măsură de evoluțiile din industria meșteșugărească și industria casnică. Astfel, au fost înregistrate creșteri viguroase în cursul perioadei

de refacere a economiei de după Primul Război Mondial (1920-1924), cât și în timpul relansării economiei dintre anii 1933 și 1939. În mod paradoxal, au fost consemnate reduceri ale consumului de capital fix în contextul creșterii economice consolidate dintre anii 1924 și 1929, și majorări ale respectivului indicator în timpul crizei dintre anii 1929 și 1933 (Tabelul 1).

Tabelul 1. Ritmul mediu anual al consumului de capital fix în industria mică și mijlocie perioada 1920-1939 (%)

Perioada	Industria meșteșugărească	Industria casnică	Industria morăritului țărănesc	Total industrie mică și mijlocie
1920-1924	10,32	4,45	1,51	7,32
1924-1929	-0,28	-4,36	1,50	-1,84
1929-1933	2,05	6,32	1,21	3,65
1933-1939	7,32	8,96	1,11	7,80
1920-1939	4,76	3,81	1,32	4,21

Sursa: Calculat după datele lui V. Axenciuc (2012)

Consumul de capital fix din industria morăritului țărănesc a crescut în ritm lent dar relativ stabil, indiferent de starea generală a economiei. A fost o consecință a expansiunii producției cerealiere, precum și a creșterii cererii pentru produsele alimentare în mediul rural. Totodată, a avut loc și o consolidare a clasei de întreprinzători legate de respectiva activitate industrială, care a inițiat implementarea de schimbări tehnologice.

Investițiile materiale efectuate de societățile anonime din industria mare au avut o volatilitate ridicată, în funcție de starea generală a economiei. Astfel, în cursul perioadei de refacere a economiei de după distrugerile provocate de Primul Război Mondial, plasamentele de capital destinate expansiunii capacităților de producție au crescut într-un ritm mediu anual de 67,50% (Tabelul 2).

Dinamica investițională s-a menținut ridicată și în timpul fazei de consolidare a creșterii economice dintre anii 1924 și 1929, ritmul mediu anual fiind de 25,68%. În anii 1930, dinamica investițională a

fost foarte instabilă. Astfel, investițiile s-au redus în contextul crizei, între anii 1929 și 1933, într-un ritm mediu anual de -1,97% și s-au revigorat în ritm rapid (19,11%) între 1933 și 1939.

Tabelul 2. Ritmul mediu anual al investițiilor efectuate de societățile anonime din industria mare în perioada 1920-1939 (%)

Perioada	Industria mare - total	Industria extractivă	Industria prelucrătoare
1920-1924	67,50	65,79	68,73
1924-1929	25,68	29,08	23,19
1929-1933	-1,97	-3,68	-0,63
1933-1939	11,20	7,36	13,76
1920-1939	19,11	18,20	19,70

Sursa: Calculat după datele V. Axenciuc (2019)

Investițiile din industria extractivă au avut o volatilitate mai ridicată comparativ cu cele din industria prelucrătoare. De asemenea, s-a conturat o tendință de scădere a ponderii industriei extractive în cadrul investițiilor societăților anonime, respectivul indicator fiind de 42,30%, în anul 1920, de 40,6% în anul 1924, de 45,2%, în anul 1929, de 42,1%, în anul 1933 și de 36,6%, în anul 1939.

La majorarea ponderii industriei prelucrătoare în cadrul totalul investițiilor menționate anterior o contribuție însemnată a fost adusă de industria metalurgică și de industria textilă. Astfel, importanța relativă a industriei metalurgice a fost de 9,2%, în anul 1920, de 8,4%, în anul 1924, de 11,3%, în anul 1929, de 10,8%, în anul 1933 și de 24,7%, în anul 1939, în timp ce proporția industriei textile a fost de 7,4%, în anul 1920, de 6,5%, în anul 1924, de 7,4%, în anul 1929, de 8,8%, în anul 1933, și de 10,3%, în anul 1939. Aceste evoluții au reflectat sprijinul acordat de autoritățile publice pentru dezvoltarea celor două ramuri industriale, care aveau un rol important fie în apărarea națională (industria metalurgică), fie în valorificarea materiilor prime și consolidarea clasei întreprinzătorilor autohtoni (industria textilă), pe de altă parte.

Dinamicile diferențiate ale investițiilor pe subramuri ale industriei au contribuit la remodelarea stocului de capital fix. Astfel, între anii 1920 și 1939, stocul de capital fix deținut de societățile industriale a crescut de 2,37 ori, într-un ritm mediu anual de 4,65%, de la 1166,1 milioane lei 1913 în anul 1920 la 2765,8 milioane lei 1913 în anul 1939.

Ritmul mediu anual al stocului de capital fix la nivelul întregii industrii a fost de 6,71%, în anii 1920, și de 2,82% în anii 1930. Comparativ cu ansamblul industriei, în anii 1920, stocul de capital fix a crescut într-un ritm mai rapid în industria extractivă (8,01%), industria energiei electrice (6,12%) și în industria mică și mijlocie (8,81%).

În anii 1930, ritmul mediu anual al stocului de capital fix din industria prelucrătoare (3,73%) a fost apropiat de cel înregistrat în anii 1920 (3,52%), dar superior celui înregistrat pe ansamblul industriei. O dinamică mai alertă comparativ cu media națională a fost consemnată și în industria energiei electrice, ritmul mediu anual fiind de 4,25%. Drept urmare, în anul 1939, industria extractivă deținea 37,45% din stocul de capital fix, industria energiei electrice 24,62%, industria prelucrătoare 21,14%, iar industria mică și mijlocie, 16,78%.

3. Evoluția consumului de capital fix în perioada 1940-1947

În perioada 1940-1947, fluxurile investiționale au fost puternic influențate de desfășurarea celui de-al Doilea Război Mondial și a consecințelor sale în primii ani postbelici. Evaluările asupra dinamicii investițiilor în diferitele ramuri al economiei sunt dificil de realizat din cauza perturbărilor care s-au manifestat în statistica oficială. În aceste condiții, pentru aproximarea dinamicii investiționale au fost utilizate datele referitoare la consumul de capital fix din sectorul agricol, industria mică și mijlocie, și industria mare, estimate în V. Axenciuc (2012).

Cedările teritoriale din anul 1940 au însemnat importante pierderi de potențial productiv în sectorul agricol, evidențiate de reducerea cu

39,4% a consumului de capital fix. În cursul anilor de război, s-au înregistrat pierderi de potențial productiv, fapt relevat de reducerea consumului de capital fix cu 43,3% în anul 1944, comparativ cu anul 1940. Între anii 1944 și 1947, a avut loc o creștere semnificativă (56,2%) a consumului de capital fix, dar fără să se atingă nivelul din anul 1940.

În industria mică și mijlocie, consumul de capital fix s-a redus, în anul 1940 cu 46,7%, în industria meșteșugărească, cu 38,3%, în industria casnică și cu 49,9% în industria morăritului țărănesc. În perioada 1940 - 1944, s-a produs comprimarea consumului de capital fix cu 23,7% în industria meșteșugărească și cu 19,6% în industria casnică. În industria morăritului țărănesc consumul de capital a crescut cu 3%, ceea ce relevă importanța deosebită pe care respectiva activitate economică o avea în mediul rural, chiar și în contextul stării de război.

În primii ani postbelici (1945-1947), starea de incertitudine, precum și recoltele agricole slabe, au generat un blocaj investițional în industria meșteșugărească și în industria morăritului țărănesc, consumul de capital fix reducându-se cu 18,3% și 10,1%. Starea de incertitudine economică și social-politică, precum și penuria de resurse au stimulat extinderea activităților de industrie casnică, relevată de majorarea consumului de capital fix cu 40,2%, în anul 1947 în raport cu anul 1944, dar care reprezenta doar 69,6% din nivelul înregistrat în anul 1939.

În industria mare, evoluția consumului de capital fix a s-a diferențiat sensibil, în funcție de o serie de specificități ale subramurilor componente. Astfel, în cazul industriei extractive, în anul 1940 a fost înregistrată o creștere a consumului de capital fix, ca urmare a majorării producției de țiței și alte minerale necesare susținerii producției destinate apărării naționale. Și în cazul industriei energiei electrice a fost consemnată o creștere a consumului de capital fix, ca urmare a extinderii electrificării. În schimb, cedările teritoriale din vara anului 1940 au cauzat o scădere cu circa 30% a consumului de capital fix în industria prelucrătoare mare.

Între anii 1940 și 1944, pe fondul stării de război și implicit al pierderilor de potențial productiv, determinate de desfășurarea

operațiilor militare, consumul de capital fix s-a redus cu circa 24% în industria extractivă și cu circa 31% în industria prelucrătoare mare. În schimb, extinderea electrificării și extinderea capacităților de producere a energiei au determinat o creștere cu 20% a consumului de capital fix în industria electrică.

În cursul primilor ani postbelici, s-a înregistrat o creștere a consumului de capital fix în industria extractivă și în industria prelucrătoare. A fost un efect al începerii relansării economiei, după distrugerile pricinuite de anii de război, dar și a politicii economice promovate de autoritățile vremii, care acordau industriei un loc privilegiat. În industria electrică, a fost înregistrat un blocaj al investițiilor, astfel că, în perioada analizată, consumul de capital fix s-a redus cu circa o șesime. În acest context, în anul 1947, comparativ cu anul 1940, consumul de capital fix era mai mare cu 5,2% în industria extractivă și cu 0,3% în industria electrică, dar cu 13,7% mai scăzut în industria prelucrătoare mare. De aici, se poate trage concluzia că în cursul primelor ani postbelici, se manifestau blocaje însemnate ale fluxurilor investiționale în industriei mari.

4. Dinamica investițională în perioada 1948-1990

Impunerea economiei de comandă a determinat schimbări radicale ale surselor de finanțare, ale mecanismelor de alocare a resurselor, precum și a obiectivelor urmărite prin intrarea în funcțiune a unor noi capacități de producție. Astfel, resursele investiționale au fost alocate în mod centralizat și cu precădere către activitățile considerate de decidenții politici ca fiind productive.

Modelul respectiv de alocare a resurselor materiale și financiare s-a păstrat, în linii generale, pe toată perioada economiei de comandă, dar, în timp s-au manifestat și unele modificări, determinate de acțiunea unor factori economici și sociali interni, precum și a caracteristicilor mediului extern. Din aceste motive, în analiză este necesar să se aibă în vedere etapele evoluției economiei de comandă, precum și ciclurile investiționale.

4.1. Periodizarea fluxurilor investiționale ale economiei de comandă

Având în vedere, starea mecanismului economic (tranziție, consolidare, criză), precum și ritmurile medii anuale de creștere ale investițiilor pe ansamblul economiei, putem identifica trei etape ale fluxurilor investiționale în perioada 1948-1990⁵, și anume:

- a) 1948-1962, etapa trecerii de la economia de piață agrar-industrială la economia de comandă și a unei instabilități a fluxurilor investiționale
- b) 1963-1978, etapa consolidării economiei de comandă și unei dinamici investiționale relativ stabile
- c) 1979-1990, etapa crizei economiei de comandă și a ieșirii prin explozie din respectivul sistem economic, când s-au manifestat blocaje pe scară largă în derularea proceselor investiționale

În cadrul celor trei mari etape ale evoluției economiei de comandă din România, se pot identifica cicluri investiționale scurte, cu o durată cuprinsă între 3 și 8 ani, determinate în principal de schimbările din politica macroeconomică sau de apariția unor blocaje în activitatea economică.

Perioada 1948-1962, a fost formată din următoarele cicluri trei investiționale scurte:

⁵ Periodizarea utilizată în această lucrare prezintă unele deosebiri în comparație cu cea adoptată în F.M. Pavelescu (2013). Astfel, perioada de consolidare a economiei de comandă este considerată ca fiind cuprinsă între 1963 și 1978, în comparație cu perioada 1963-1976, utilizată anterior. Motivul este faptul că dinamica investițiilor s-a menținut stabilă și în cursul anilor 1977 și 1978, în ciuda faptului că, încă din cea de-a doua jumătate a anului 1976, apăruseră indicii ale unor blocaje majore în funcționarea mecanismului economic, determinate într-o proporție însemnată și de extinderea nejustificată a frontului investițional. Etapa crizei economiei de comandă a inclus și anul 1990, deoarece respectivul an poate fi considerat drept anul socialismului descentralizat în România, în care statutul proprietății a fost incert. De asemenea, pentru anul 1990, datele statistice sunt disponibile atât în metodologia practică în cursul economiei de comandă, cât și în metodologia specifică economiei de piață. Deoarece perioada analizată este secolul al XX-lea, a fost avut în vedere și anul 2000, chiar dacă respectivul an aparține ciclului cvasi-decenal 2000-2008, când a fost consemnată creșterea continuă a produsului intern brut.

- a) 1948-1950, când a fost realizată naționalizarea principalelor mijloace de producție și a fost impusă coordonarea activității întreprinderilor prin planuri semestriale sau anuale
- b) 1951-1953, când au fost impuse alocări distorsionate de resurse materiale și financiare în conformitate cu modelul standard al economiei de comandă și a fost reprimată cu duritate inițiativa și proprietatea privată
- c) 1954-1957, când au avut loc schimbări ale politicii economice în sensul reducerii alocărilor pentru industria grea și proiectele de infrastructură neviabile din punct de vedere economic și a fost stimulată creșterea consumului
- d) 1958-1962, când a fost relansată dinamica investițiilor, în contextul forțării finalizării colectivizării agriculturii și a eliminării ultimelor vestigii ale proprietății private din comerțul interior

Între anii 1962 și 1978, se pot identifica două cicluri scurte ale investițiilor:

- a) 1963-1970, când au fost făcute eforturi de raționalizare a mecanismului economiei de comandă și de realocare a resurselor de investiții către obiective realiste și a fost favorizat transferul tehnologic din țările dezvoltate;
- b) 1971-1978, când a fost intensificat ritmul investițiilor și au fost însușite noi tehnici de evaluare a eficienței investițiilor ca urmare a aderării României la BIRD și FMI.

Între anii 1978 și 1990, se evidențiază două cicluri investiționale, și anume:

- a) 1979-1985, când disfuncționalitățile economiei de comandă apar tot mai evidente
- b) 1986-1990, când criza economiei de comandă se extinde, iar în decembrie 1989 s-a ieșit prin explozie din forma standard a respectivului sistem economic. În 1990, se poate vorbi de socialism descentralizat.

Pe parcursul fiecărei etape și ciclu investițional au fost înregistrate modificări notabile ale cadrului legislativ referitor la derularea proceselor investiționale, dinamica investițiilor pe destinații, gradul de acoperire a necesarului de utilaje și instrumente din

producția internă, dinamica pe ramuri a investițiilor. Respectiv cele aspecte vor fi în continuare analizate.

4.2. Evoluția cadrului legislativ al activității de investiții în perioada 1948-1990

Schimbările politice realizate la sfârșitul anului 1947 și impunerea economiei de comandă a avut un puternic impact asupra modului de alocare a resurselor materiale și financiare. Naționalizarea principalelor mijloace de producție la 11 iunie 1948, precum și celelalte măsuri de reprimare a inițiativei private au creat premisele alocării centralizate a resurselor destinate activităților investiționale.

Începând din anul 1951, în România, s-a trecut la elaborarea și transpunerea în practică a planurilor cincinale, care au consolidat sistemul economiei de comandă. Primul plan cincinal 1951-1955 avea ca principale obiective dezvoltarea prioritară a industriei și în special a industriei grele și a transporturilor. În fapt, se copiau experiențe anterioare din străinătate, care fuseseră aplicate pentru realizarea rapidă a structurii industriale de bază, în contextul unei tendințe spre autarhie și a reprimării rolului mecanismelor concurențiale și a inițiativei private în alocarea resurselor materiale și financiare. Au fost adoptate acte normative care reglementau desfășurarea proceselor investiționale și calculul amortizării fondurilor fixe. Astfel, Decretul nr. 59/1951 definea cadrul legal al planificării și finanțării investițiilor, iar Decretul nr. 555/1953 stabilea modalitățile de amortizare a fondurilor fixe. Respectiv cele decrete întăreau cadrul centralizat de alocare a resurselor materiale și financiare destinate expansiunii producției materiale, și cu precădere a industriei grele.

Între 1963 și 1978, un factor modelator al fluxurilor investiționale a fost adoptarea de acte normative, care reglementau aspecte esențiale ale alocării fondurilor pentru investiții, precum și gestionarea fondurilor fixe.

Pe baza HCM nr. 116/1963, a fost efectuat un inventar al fondurilor fixe, care s-a finalizat la 31 decembrie 1964. În acest fel, se generau estimări plauzibile asupra uneia dintre cele mai importante componente ale avuției naționale și care avea un rol de primă importanță

în susținerea politicii de industrializare rapidă, promovată de autoritățile publice ale vremii.

În anul 1968, a fost adoptată legea nr. 62 privind amortizarea fondurilor fixe, care reglementa metodele prin care se realiza amortizarea fondurilor fixe aflate în administrarea diferiților agenți economici și sociali.

În anul 1970, a fost adoptat HCM nr. 900, care reglementa modul de desfășurarea a investițiilor, în contextul schimbărilor implementate în mecanismul economic. Erau prevăzute atribuțiile diferitelor organisme de coordonare a activității economice și se defineau indicatori de eficiență tehnico-economică, care trebuiau să fie îndepliniți de către întreprinderile beneficiare de fonduri de investiții.

Este important de semnalat faptul că după anul 1972, când România a devenit membră BIRD și FMI, a început să fie preluată o parte din metodologia respectivelor organizații referitoare la evaluarea eficienței proiectelor de investiții. Ne referim în special la utilizarea valorilor actualizate ale veniturilor sau a ratei interne de rentabilitate pentru evaluarea proiectelor de investiții.

Chiar dacă au reprezentat evoluții pozitive, modificările din cadrul instituțional-legislativ referitoare la investițiile efectuate în economia României, la începutul anilor 1970, nu au eliminat multe dintre neajunsurile majore ale economiei de comandă. A fost menținut un sistem de prețuri, care favoriza întreprinderile producătoare de bunuri de investiții și defavoriza întreprinderile producătoare de bunuri de consum. De asemenea, folosirea unor cursuri de schimb multiple și nerealiste a determinat importante distorsiuni în aprecierea eficienței proceselor investiționale, precum și a rolului jucat de producția autohtonă, pe de o parte, și de importuri în asigurarea creșterii și reînnoirii stocului de fonduri fixe.

Acumularea unor multiple disfuncționalități ale mecanismelor economiei de comandă, după anul 1976, precum și apariția celui de al doilea șoc petrolier, în anul 1979, au determinat o serie de modificări substanțiale în desfășurarea proceselor investiționale. În acest context, la începutul anului 1978, au fost inițiate schimbări ale mecanismului economico-financiar și a metodologiei de planificare, care în teorie ar fi acordat întreprinderilor mai multe prerogative și posibilități de

acțiune și implicit mai multă adaptabilitate la schimbările din mediul economic. Respectivele măsuri de reformă economică urmau să se aplice de la începutul anului 1979. În realitate, schimbările din mecanismul economico-financiar au fost minore, din cauze interne, precum și din cauze externe. În acest context, în anul 1980, a fost adoptată o lege a investițiilor, care preciza indicatorii tehnico-economici, care trebuiau să fie atinși de investiții, precum și competențele de aprobare a proiectelor investiționale. Se menținea caracterul centralizat al alocării fondurilor de investiții.

În anul 1982, a fost adoptat Decretul nr. 46, care reglementa scoaterea din funcțiune a fondurilor fixe. Se pornea de la ideea că fondurile fixe reprezentau o componentă importantă a avuției naționale și din această cauză se impuneau restricții la scoaterea din uz a acestora. Se preciza că se puteau face scoateri din funcțiune numai pentru fondurile fixe cu durata de folosire expirată și aflate în stare avansată de degradare. În fapt, prin respectivele reglementări se încerca o mai bună administrare a patrimoniului întreprinderilor, dar se creau și premisele menținerii în patrimoniu a unor fonduri fixe depășite din punct de vedere tehnologic, precum și grevarea costurilor cu sume reprezentând amortizarea respectivelor active.

În anul 1986, au fost aduse modificări la legea investițiilor din anul 1980, în sensul înăsprii condițiilor care trebuiau îndeplinite pentru demararea unor noi investiții. Se specifica faptul că noile investiții se aprobau numai dacă nivelul cererii depășea nivelul capacităților de producție existente. De asemenea, a fost adoptat un decret prin care se modificau unele atribuții ale Comitetului pentru coordonarea activităților de investiții, organism creat la mijlocul anilor 1970.

Respectivele modificări ale cadrului legislativ-normativ au reprezentat o parte a măsurilor de redefinire a unor aspecte ale mecanismului economico-financiar, în contextul deteriorării principalilor indicatori macro-economici în prima parte a anilor 1980. Ele reprezentau încercarea factorilor decizionali de a răspunde multiplelor probleme care apăreau și se multiplicau, prin măsuri care nu se abăteau de la viziunea centralistă asupra funcționării economiei. Astfel, se continua respingerea rolului mecanismelor concurențiale în alocarea resurselor și coordonarea activității agenților economici.

În anul 1990, după ieșirea prin explozie din chingile economiei de comandă, a fost adoptat Decretul nr. 50, în care se relaxau o serie de prevederi referitoare la scoaterea din funcțiune a fondurilor fixe. Intenția respectivului act normativ era degrevarea întreprinderilor cu capital de stat, de administrarea și mentenanța unor active fixe uzate fizic și moral și facilitarea transferului acestora către întreprinzători privați, care ar fi putut să le utilizeze mai eficient în cadrul unor mici întreprinderi și afaceri de familie.

Implementarea acestui act normativ nu a produs rezultatele scontate. În contextul unui regim confuz al proprietății, au fost create premisele unei privatizări spontane, în cursul căreia au fost transferate către persoane care nu aveau în toate cazurile abilități antreprenoriale sau intenția reală de a dezvolta afaceri pornind de la fondurile fixe preluate. De asemenea, în multe cazuri, fondurile fixe preluate nu au fost corect evaluate, fapt care a însemnat o pierdere pentru întreprinderile de stat și o sursă de blocaj financiar în prima parte a transformării economiei.

4.3. Dinamica investițiilor pe destinații

Impunerea economiei de comandă a permis alocarea centralizată a resurselor materiale și financiare a resurselor și implicit imprimarea unui ritm alert al investițiilor, chiar și în contextul implementării planurilor anuale. Astfel, în anul 1949, conform statisticii oficiale, în termeni reali, investițiile erau mai mari cu 8%, comparativ cu anul 1938, iar în anul 1950, a fost consemnată o creștere cu 25%, în raport cu anul precedent.

Începând din anul 1951, s-a trecut la elaborarea și transpunerea în practică a planurilor cincinale. În cursul primilor trei ani ai primului plan cincinal, în paralel cu intensificarea represiunii împotriva unor categorii sociale și a manifestării spiritului întreprinzător, au fost alocate resurse investiționale de proporții pentru expansiunea producției din industria grea. Totodată, au fost începute lucrările la Canalul Dunăre-Marea Neagră, în special din considerente ideologice și, în foarte mică măsură, din rațiuni economice.

Drept urmare, în anul 1953, investițiile erau de 2,4 ori mai mari comparativ cu anul 1950, ritmul anual mediu fiind de 33,89% (Tabelul 3). Dinamici mai rapide comparativ cu media națională au fost înregistrate de lucrările de construcții-montaj și de componenta "alte cheltuieli". De asemenea, s-a înregistrat un ritm deosebit de ridicat al creșterii cheltuielilor pentru explorări geologice. Acest fapt relevă tendința spre extensivitate a investițiilor.

Între anii 1953 și 1957, frânarea proceselor investiționale a avut cea mai mare intensitate în cazul lucrărilor de construcții-montaj și a achiziționării de utilaje și instrumente. Între anii 1957 și 1962, contribuția cea mai mare la relansarea proceselor investiționale a fost adusă de cheltuielile pentru achiziționarea utilajelor și instrumentelor și de "alte cheltuieli".

Tabelul 3. Ritmul mediu anual al investițiilor pe destinații în perioada 1950-1990

%

Perioada	Investiții totale	Lucrări construcții-montaj	Utilaje și instrumente	Explorări geologice	Lucrări foraj	Alte chelt.
1950-1953	33,89	36,08	29,47	27,03	27,03	64,85
1953-1957	1,51	0,13	0,31	5,54	6,41	15,54
1957-1962	19,12	16,11	24,50	3,34	3,90	29,52
1950-1962	16,14	14,98	16,96	9,09	9,56	30,85
1962-1970	10,29	10,31	11,67	2,87	3,23	8,65
1970-1978	12,62	9,70	16,80	3,61	0,63	9,71
1962-1978	11,45	10,00	14,20	3,24	1,92	9,18
1978-1985	3,24	4,16	2,02	10,25	...	3,82
1985-1990	-7,21	-7,31	-8,69	-1,14	...	-2,42
1978-1990	-1,25	-0,78	-2,59	5,35	...	1,17
1950-1990	8,81	8,07	9,66	5,60	...	12,67

Sursa: Calculat după Anuarul Statistic al României

În perioada 1962-1978, în contextul unui ritm mediu anual de 11,45% al investițiilor totale, alocările destinate achiziționării de utilaje și instrumente au fost componenta cu cea mai rapidă dinamică. Respectiva tendință s-a accentuat între anii 1970 și 1978. Totodată, s-a

menținut un ritm mediu anual de circa 10% al lucrărilor de construcții-montaj.

Între anii 1978 și 1985, investițiile totale s-au majorat într-un ritm mediu anual de 3,24%, pe fondul multiplicării blocajelor și dezechilibrelor economiei de comandă și a fost însoțită de importante schimbări structurale. Astfel, ritmul mediu anual al investițiilor în utilaje și instrumente a fost mai lent (2,02%) decât media națională. În schimb, celelalte tipuri de cheltuieli de investiții s-au majorat într-un ritm mediu anual de peste 3,8%. Faptul că valoarea, în termeni reali, a lucrărilor de explorare geologică a crescut într-un ritm mediu anual de peste 10%, a fost o consecință a reducerii gradului de deschidere al economiei românești către fluxurile externe de bunuri, servicii și factori de producție. În aceste condiții, s-a încercat ca prin intensificarea activităților de prospecțiuni geologice să se asigure intrarea în circuitul economic intern a unor materii prime necesare industriei prelucrătoare și reducerea, pe această cale, a importurilor.

În intervalul de timp 1986-1990, investițiile efectuate pe ansamblul economiei s-au redus într-un ritm mediu anual de -7,21%. Au fost consemnate dinamici negative pentru toate destinațiile, dar cele mai puternice reduceri au fost înregistrate în cazul lucrărilor de construcții-montaj și a achizițiilor de utilaje și instrumente. Respectiva evoluție a reflectat afundarea într-o criză tot mai profundă a economiei de comandă, între anii 1986 și 1989, precum și situația economico-socială incertă din anul 1990.

Pe ansamblul perioadei 1950-1990, conform statisticii oficiale, investițiile au crescut într-un ritm mediu anual de 8,81%. Dinamici mai rapide în raport cu investițiile totale au fost consemnate în cazul cheltuielilor legate de achiziționarea utilajelor și instrumentelor, precum și altor cheltuieli de investiții. În ceea ce privește evoluția cheltuielilor de investiții legate de achiziționarea utilajelor și instrumentelor se remarcă sporirea proporției bunurilor de echipament fabricate în țară, de la 50,8%, în anul 1950, la 91,2%, în anul 1985 (Tabelul 4).

Tabelul 4. Acoperirea necesarului pentru investiții în utilaje și instrumente în perioada 1950-1985

Anul	Investiții în utilaje și instrumente (mii lei)	Utilaje și instrumente produse în țară achiziționate pentru investiții (mii lei)	Grad de acoperire (%)
1950	2033	1032	50,8
1953	4417	2804	63,5
1957	4461	3636	81,5
1962	4309	3210	74,5
1966	18147	12287	67,7
1970	30111	21150	70,2
1974	54116	40954	75,7
1978	94461	72049	76,3
1982	93486	81829	87,5
1985	108811	99200	91,2

Sursa: Calculat după Anuarul Statistic al României

Creșterea respectivului indicator a fost determinată de acțiunea unor factori multipli, precum: a) sistemul de prețuri, care avantaja producătorii interni de mijloace de producție, b) dezvoltarea capacității tehnologice de fabricare de utilaje și instrumente a producătorilor locali, c) gradul de deschidere către transferul tehnologic extern.

Astfel, se observă o majorare a gradului de acoperire din producția internă a necesarului de investiții în utilaje și instrumente, în perioada 1950 -1957, ca urmare a impunerii unor ritmuri de creștere ridicate pentru subramurile industriei producătoare de bunuri de echipament. Tendința de reducere a indicatorului analizat în perioada 1957-1970 a reflectat o anumită deschidere către importurile de tehnologie din țările dezvoltate. În prima parte a anilor 1970, creșterea gradului de acoperire necesarului de investiții în utilaje și instrumente din producția internă a fost o consecință a consolidării capacității tehnologice a subramurilor constructoare de mașini ale industriei naționale. În cea de a doua parte a anilor 1970 și în cursul anilor 1980, majorarea indicatorului menționat anterior a fost un reflex al forțării asimilării de noi produse, indiferent de costuri, în contextul reducerii drastice a importurilor pentru a se obține achitarea datoriei externe.

În perioada economiei de comandă, resursele investiționale au fost alocate în mod prioritar către construirea de noi obiective industriale și extinderea capacităților de producție existente în respectiva ramură. Drept urmare, ponderea industriei în investițiile totale a oscilat între 1950 și 1985 în jurul valorii de 50% (Tabelul 5). Nivelul maxim al respectivului indicator a fost atins în anul 1953 și a reprezentat un reflex al forțării procesului de industrializare. Între anii 1985 și 1990, reducerea ponderii deținute de industrie a fost o consecință a faptului că respectiva ramură a fost cea mai afectată de frânarea proceselor investiționale.

Tabelul 5. Structura investițiilor pe ramuri ale economiei în perioada 1950-1990

%

Anul	1950	1953	1957	1962	1970	1978	1985	1989	1990
Investiții total	100	100	100	100,0	100	100	100	100	100
Industrie	48,6	57,6	53,1	50,1	50,8	49,5	48,4	43,4	44,8
Grupa A	41,9	52,2	47,2	44,3	43,0	42,8	43,4	37,4	...
Grupa B	6,7	5,5	5,9	5,8	7,8	6,7	4,6	6,0	...
Construcții	6,5	4,9	3,8	2,8	4,8	6,5	4,6	4,7	4,0
Agricultura	10,3	7,3	12,9	20,4	16,7	13,5	17,8	16,8	17,2
Silvicultura	1,3	0,7	1,2	0,7	0,4	0,4	0,4	0,5	0,6
Transporturi	16,6	11,6	8,3	8,3	10,5	9,3	10,3	10,2	9,9
Telecomunicații	0,7	1,3	0,6	0,8	0,8	0,9	0,4	0,4	0,6
Circ. mărfuri	2,6	3,0	2,4	2,3	3,8	2,8	2,1	2,4	2,6
Gosp. com. d. c.	3,8	6,2	10,3	9,2	7,1	13,5	13,0	14,8	16,9
Locuințe	2,6	5,0	6,5	6,2	4,0	9,8	8,3	8,2	10,1
Învaț., cult., artă	3,4	3,6	2,6	2,5	2,1	1,5	0,4	1,1	1,0
Învățământ	1,6	1,4	1,1	1,8	1,6	1,2	0,2	0,2	0,6
Cultură și artă	1,9	2,2	1,5	0,6	0,5	0,3	0,1	0,9	0,4
Știință, deserv. șt.	1,9	1,1	1,8	1,2	0,6	0,6	0,6	1,0	0,5
Ocrotire sĂnăt., asist. soc., cult. fiz.	2,7	1,8	2,1	1,3	1,5	0,6	0,4	0,3	0,8
Administrație	1,4	0,2	0,3	0,3	0,7	0,7	0,6	4,2	1,0
Alte ramuri	0,3	0,7	0,5	0,3	0,2	0,3	1,1	0,4	0,9

Sursa: Calculat după Anuarul Statistic al României

Ponderea agriculturii a avut o tendință de creștere, nu lipsită de sinuozități determinate de modificările din structura proprietății, precum și de viziunea decidenților politici referitoare la rolul acestei ramuri în dezvoltarea economică.

Evoluții oscilante ale proporțiilor deținute în cadrul resurselor alocate pentru investiții au fost înregistrate și în construcții, transporturi și telecomunicații, ramuri considerate, alături de industrie și agricultură ca fiind principalele componente ale sferei productive a economiei. Ponderea celor cinci ramuri menționate anterior în investițiile totale a oscilat, în perioada economiei de comandă, în intervalul cuprins între 75 și 80%.

Gospodăria comunală a fost singura ramură "neproductivă", care a înregistrat o creștere sensibilă a proporției deținute în cadrul investițiilor totale și a devenit cea de a treia ramură din punct de vedere al alocărilor de resurse, începând din a doua jumătate a anilor 1950. Respectiva evoluție a fost o consecință a creșterii gradului de urbanizare a populației și a măririi constante a fondului de locuințe.

Ca urmare a politicii investiționale promovate, dar și cadrului normativ referitor la scoaterea din funcțiune, în cursul economiei de comandă, ponderea industriei în fondurile fixe existente pe ansamblul economiei a crescut de la 19,5%, în anul 1950, la 28,5% în anul 1962, la 47,2%, în anul 1978 și la 47,6%, în anul 1990 (Tabelul 6). O tendință de majorare a ponderii a fost înregistrată și în cazul construcțiilor, de la 0,7%, în anul 1950, la 2,8%, în anul 1962, la 4,3% în anul 1978 și la 4,7% în anul 1990.

**Tabelul 6. Structura fondurilor fixe pe ramuri ale economiei
în perioada 1950-1990**

%

Anul	1950	1953	1957	1962	1970	1978	1985	1989	1990
Fonduri fixe total	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Industrie	19,5	22,6	25,7	28,5	38,4	47,2	45,2	47,5	47,6
Construcții	0,7	2,1	2,1	2,1	2,8	4,3	4,2	4,2	4,7
Agricultură	18,7	18,4	15,7	13,5	11,9	11,4	11	10,9	10,5
Transp. – Telec.	13,5	14	12,2	11,8	10,6	10,5	13,2	12,5	12,4
Gospod. comun. loc.	31,8	39,8	38,1	28,3	21,7	15,7	16,7	15,6	15,9
Învăț., cult., știință, sănătate	2,9	3,1	4	4,5	3,7	3,3	2,6	2,3	2,2
Alte ramuri	13,1	0	2,3	11,4	11,1	7,7	7,1	7	6,7

Sursa: Calculat după Anuarul Statistic al României

Reduceri ale proporției deținute în cadrul totalului fondurilor fixe au fost consemnate în cazul agriculturii și gospodăriei comunale și de locuințe.

Pe parcursul economiei de comandă, fluxurile masive de investiții au contribuit la crearea de noi obiective industriale și implicit la creșterea productivității sociale a muncii. Este de notat că ritmul mediu anual al investițiilor a fost mai rapid decât cel al venitului național, produsului social și productivității sociale a muncii în perioada 1950-1990. Excepția de la regulă a fost consemnată între anii 1978 și 1990, când s-a înregistrat o frânare a proceselor investiționale (Tabelul 7).

Tabelul 7. Ritmuri medii anuale ale unor indicatori macroeconomici în perioada 1950-1990

Perioada	%			
	1950-1962	1962-1978	1978-1990	1950-1990
Investiții	15,47	11,45	-2,97	8,05
Venit național	9,83	9,54	1,55	7,16
Produs social	9,92	9,51	3,89	7,91
Populația ocupată	1,09	0,48	1,04	0,83
Productivitate soc. a muncii	8,64	9,02	0,51	6,28
Stoc Fonduri Fixe	5,00	8,90	6,76	7,08
Eficiență utilizare fonduri fixe	4,58	2,34	-4,88	0,77

Sursa: Calculat după Anuarul Statistic al României

Conform datelor statistice oficiale, stocul de fonduri fixe a crescut în fiecare dintre cele trei cicluri ale economiei de comandă. Pe ansamblul perioadei 1950-1990, ritmul mediu anual al stocului de fonduri fixe a fost de 7,08%, o dinamică mai rapidă fiind consemnată în intervalul de timp 1962-1978. În cursul perioadei de trecere la economia de comandă, precum și a perioadei de consolidare a respectivului tip de economie, eficiența utilizării fondurilor fixe a avut o tendință de creștere. Intrarea economiei de comandă într-o tot mai accentuată criză a fost însoțită de reducerea continuă a eficienței utilizării fondurilor fixe.

5. Fluxurile investiționale în cursul ultimului deceniu al secolului al XX-lea

Pe parcursul ultimului deceniu al secolului al XX-lea s-a desfășurat cea mai importantă, dar și cea mai dificilă fază a celei de a doua tranziții la economia de piață în România. Dinamica proceselor investiționale a fost afectată, într-o măsură însemnată de fluctuațiile activității economice, de puternicele presiuni inflaționiste, precum și de modificarea într-un timp foarte scurt, din punct de vedere istoric, a regimului proprietății. În acest context, au fost adoptate acte normative și au fost implementate practici specifice unei economii de piață, care să susțină dezvoltarea spiritului întreprinzător autohton, pe de o parte, și atragerea de investiții străine directe, pe de altă parte. Cele două tipuri de măsuri au avut intensități diferite în timp, în funcție de fazele tranziției la economia de piață, starea generală a economiei sau orientarea ideologică a autorităților guvernamentale. Între anii 1990 și 2000, în România, au fost înregistrate două recesiuni de tip transformațional, respectiv 1990-1992 și 1997-1999. În intervalul de timp 1993-1996, a fost reluată creșterea economică. Anul 2000 a consemnat ieșirea din cea de a doua recesiune transformațională și înscrierea pe o traiectorie de relansare a economiei care a durat până în 2008.

Dinamica investițională a fost puternic corelată cu starea economiei. Astfel, în cursul celor două recesiuni transformaționale au fost înregistrate reduceri, în termeni reali, ale investițiilor, în timp ce reluarea creșterii economice a fost însoțită de relansarea fluxurilor investiționale (Tabelul 8). Pe ansamblul ultimului deceniu al secolului al XX-lea, resursele destinate investițiilor au înregistrat o creștere într-un ritm mediu anual de 0,15%. Respectiva tendință a fost generată, în esență, de evoluția investițiilor în utilaje, care au sporit într-un ritm mediu anual de 3,7%, în contextul unor fluctuații de mare intensitate, în funcție de starea generală a economiei. Astfel, resursele alocate respectivei destinații a investițiilor au scăzut abrupt în timpul recesiunii dintre anii 1990 și 1992 și au înregistrat creșteri de amploare în intervalul de timp 1993-1996, precum și în anul 2000.

**Tabelul 8. Ritmul mediu anual al investițiilor
pe destinații în perioada 1950-1990**

%

Perioada	Total investiții	Construcții	Utilaje	Lucrări geologice	Alte cheltuieli de investiții
1990-1992	-14,33	-15,00	-18,41	-2,23	-1,40
1992-1996	11,86	9,59	21,09	-9,19	-8,02
1996-1999	-5,13	-6,03	-5,11	-6,27	0,68
1999-2000	3,47	-15,12	17,67	-26,06	13,97
1990-2000	0,15	-3,04	3,70	-8,85	-2,09

Sursa: Calculat după Anuarul Statistic al României

Resursele investiționale destinate lucrărilor de construcții au avut o tendință de majorare doar în cursul perioadei de relansare a economiei din perioada 1993-1996, în timp ce alocările destinate lucrărilor geologice au scăzut continuu, într-un ritm mediu anual de -8,85%.

Dinamica investițională a fost influențată de nu numai de starea economiei, ci și de modificările din structura proprietății. Măsurile de liberalizare a activităților economice au condus la majorarea sensibilă a proporției deținute de investițiile majoritar private în totalul investițiilor. Respectiva proporție a sporit în prima parte a anilor 1990, atât în cursul recesiunii, cât și a relansării economiei, de la 7,54%, în anul 1990, la 17,10%, în anul 1992, și la 45,36%, în anul 1996 (Tabelul 9).

**Tabelul 9. Structura investițiilor pe forme de proprietate în
perioada 1990-2000**

%

Anul	Total Investiții	Investiții majoritar de stat	Investiții majoritar private
1990	100	92,46	7,54
1992	100	82,90	17,10
1996	100	54,64	45,36
1999	100	49,53	50,47
2000	100	41,70	58,30

Sursa: Calculat după Anuarul Statistic al României

În cursul celei de a doua recesiuni transformaționale, creșterea ponderii investițiilor majoritar private a încetinit, din cauza predominării proceselor de reajustare structurală și a incertitudinii legate de evoluția economiei pe termen mediu. Reluarea creșterii economice, în cursul anului 2000 a însemnat o majorare considerabilă a respectivului indicator, de la 50,47% la 58,30%.

Distribuția pe ramuri a investițiilor a fost corelată, în bună măsură, cu starea economiei, modificarea regimului proprietății, precum și de schimbarea structurii sectoriale a economiei. Comportamentul investițional, consemnat pe ansamblul economiei, respectiv majorare în timpul relansărilor și diminuare în cursul recesiunilor, a fost înregistrat și în agricultură, industrie, construcții, transporturi, precum și în grupa "alte ramuri". Pe ansamblul perioadei 1991-2000, investițiile efectuate în cadrul respectivelor activități economice au avut o tendință de reducere. Excepția de la regulă a fost reprezentată de construcții, unde investițiile au sporit într-un ritm mediu anual de 7,52% (Tabelul 10).

Tabelul 10. Ritmul anual mediu al investițiilor pe activități economice în perioada 1990-2000

	%				
Perioada	1990-1992	1992-1996	1996-1999	1999-2000	1990-2000
Total economie	-14,33	11,86	-5,13	3,47	0,15
Agricultura	-43,52	15,36	-25,25	9,75	-12,64
Silvicult., expl. forest. ec.	-32,47	-3,22	-7,85	16,93	-9,56
Industria	-1,61	5,85	-5,39	-7,68	-0,51
Construcții	-25,57	34,30	-2,23	22,62	7,52
Comerț	39,07	16,52	-6,87	35,31	14,57
Hoteluri, restaurante	40,25	...	...	...	...
Transporturi	-47,65	2,46	-3,55	39,48	-9,27
Postă, telec.	60,97	33,41	45,92	-1,57	38,03
Activit. fin. banc. asig.	312,31	32,88	0,87	1,84	49,40
Tranzacții imob. alte serv.	-26,38	...	...	...	...
Adm. public, ap., asist. soc. oblig.	-9,17	54,91	7,02	-16,11	17,19
Învățământ	-25,84	54,94	-24,62	-90,57	-18,58
Sănătate și asist. soc.	-5,55	9,13	-15,92	-74,47	-15,21
Alte ramuri ec.	-12,19	0,26	-25,74	22,57	-8,96

Sursa: Calculat după Anuarul Statistic al României

Tendințe de creștere a volumului investițiilor au fost consemnate în activitățile de servicii legate de activitățile financiar-bancare, de comerț sau de extinderea tehnologiilor informațional-comunicaționale. Dat fiind contextul favorabil extinderii nivelului prestațiilor, investițiile din respectivele domenii s-au majorat, chiar și în perioadele de recesiune.

Tendințe de diminuare accentuată a investițiilor au fost înregistrate în cazul învățământului și sănătății, cauzate în esență de reducerea disponibilităților bugetare pentru respectivele domenii de activitate.

Dinamica investițională a reprezentat doar unul dintre factorii modelatori ai evoluției stocului de capital fix. Implementarea măsurilor de restructurare și privatizare, precum și presiunile inflaționiste au avut puternic impact asupra stocului de capital fix. În fapt, una dintre marile probleme care a trebuit să fie soluționate în cursul celei de a doua tranziții la economia de piață, nu numai în România, ci și în celelalte țări central și est-europene a fost realizarea unor evaluări fezabile ale stocului de capital fix.

La începutul anilor 1990, stocul de capital fix a crescut prin includerea unor mijloace fixe aparținând unor organizații social-politice, care în perioada economiei de comandă nu erau considerate ca fiind componente ale respectivului indicator.

La începutul anilor 1990, presiunile inflaționiste deosebit de virulente au avut efecte considerabile asupra evaluării stocului de capital fix. Menținerea valorii contabile, cu care diferitele mijloace fixe intraseră în patrimoniul agenților economici conducea la reducerea stocului de capital fix, în termeni reali. Din această cauză, a fost actualizată valoarea de inventar a stocului de capital fix, prin intermediul unor acte administrative.

În legea nr. 15/1994 privind amortizarea capitalului fix și a activelor corporale se specificau metodele de actualizare și de reevaluare a mijloacelor fixe, precum și metodele de amortizare, care puteau să fie utilizate. Încercarea de a reglementa pe cale administrativă evaluarea stocului de capital fix a avut efecte contradictorii. Pe termen scurt, a fost una dintre pârgurile prin care autoritățile care administrau proprietatea de stat puteau face evaluări credibile ale patrimoniului agenților economici și eficienței utilizării unuia dintre principalii

factori de producție. Pe termen mediu, respectivul procedeu de actualizare a valorii capitalului fix a acționat ca o frână în calea privatizării.

Începând din anul 1994, în statistica oficială a fost utilizat indicatorul „imobilizări corporale”, care includea nu numai stocul de capital fix propriu-zis, ci și valoarea terenurilor deținute de agenții economici. Astfel, se creau premisele pentru mărirea valorică a stocului de capital fix, fără ca potențialul productiv al acestuia să se modifice. În anul 1995, se stabileau, prin intermediul Ordonanței de Guvern nr.19, modalitățile de valorificare a mijloacelor fixe scoase din uz.

În contextul unei creșteri de mare amplitudine a prețurilor, a fost adoptată Ordonanța de Guvern nr. 54/1997, care stabilea că amortizarea capitalului fix se calcula în funcție de valoarea inițială a respectivelor active și de rata inflației.

Una dintre caracteristicile evoluției economiei României în intervalul de timp 1997-1999, a fost privatizarea și restructurarea pe scară largă a economiei. Impunerea unui ritm accelerat respectivelor procese a însemnat o reducere a presiunilor exercitate asupra bugetului de stat, pentru subvenționarea economiei. Pentru că una dintre metodele de restructurare și privatizare, în special a marilor obiective industriale, a fost divizarea acestora, și apoi transferul patrimoniului către noi entități economice, au create condițiile unor înregistrări multiple ale stocului de capital fix. În aceste condiții, stocul de capital fix din statistica oficială a perioadei analizate este supraevaluat.

Pe ansamblul perioadei 1990-2000, conform datelor din Anuarul Statistic, stocul de capital fix apare ca având o creștere de 3,64 ori, într-un ritm mediu anual de 13,82%. Se observă că dinamica respectivului indicator se accelerează, indiferent de starea economiei. Astfel, ritmul mediu anual a fost de 3,30% între 1990 și 1992, de 8,94%, între 1992 și 1996, de 19,73%, între 1996 și 1999, și de 41,40%, în anul 2000 (Tabelul 11).

Tabel 11 Ritmul anual mediu al imobilizărilor corporale pe activități economice în perioada 1990-2000

	%				
Perioada	1990-1992	1992-1996	1996-1999	1999-2000	1990-2000
Total economie	3,30	8,94	19,73	41,40	13,82
Agricultura	0,40	4,24	-5,76	-2,71	-0,31
Silvicult., expl. forest. ec. Vânat	13,40	10,06	57,87	5,71	22,88
Industrie	3,10	5,60	23,55	30,81	12,55
Construcții	-0,75	12,84	17,90	24,53	12,54
Comerț	13,53	10,58	7,02	39,97	12,70
Hoteluri, restaurante	9,36	15,24	12,19	25,62	14,10
Transporturi	4,64	13,47	3,65	40,57	11,01
Postă, telec.	4,21	20,74	33,63	27,24	21,49
Activit. fin. banc. asig.	99,52	140,15	36,83	34,20	84,43
Tranzacții imob. alte serv.	-3,30	11,84	25,30	58,34	16,38
Adm.public, ap., asist.soc. oblig.	44,29	46,05	48,94	425,56	66,58
Învățământ	5,26	53,99	46,02	21,65	37,18
Sănătate și asist.soc.	11,09	50,96	47,10	47,06	40,51
Alte ramuri ec.	7,80	18,13	18,48	35,26	17,67

Sursa: Calculat după Anuarul Statistic al României

Și la nivelul ramurilor se poate detecta respectiva tendință. De regulă, dinamica stocului de imobilizări corporale din activitățile economice grupate în sectorul de servicii a fost mai rapidă comparativ cu dinamica înregistrată la nivel național. A fost o consecință a posibilităților mai mari de dezvoltare a respectivelor domenii de activitate în contextul extinderii rolului mecanismelor concurențiale în coordonarea proceselor economice, dar și al evaluării activelor fixe în noile condiții economice și sociale. În cadrul sectorului de servicii, excepțiile au fost reprezentate de comerț și transporturi, unde dinamica a fost mai lentă decât cea consemnată la nivel național, deși ritmul mediu anual a fost mai mare de 11%.

În industrie și construcții, imobilizările corporale au crescut mai lent în comparație cu dinamica înregistrată pe ansamblul economiei,

ritmurile medii anuale fiind de circa 12,5%, foarte apropiate de dinamica înregistrată în comerț.

Agricultura a fost singura ramură care, pe ansamblul ultimului deceniu al secolului al XX-lea a înregistrat o reducere a imobilizărilor corporale într-un ritm mediu anual de -0,31%. Respectiva tendință a fost generată de măsurile de reformă a respectivei ramuri în perioada 1997-1999, care au cauzat o serie de efecte contradictorii, între care și reducerea subvențiilor acordate fermelor de stat, concomitent cu menținerea incertitudinii asupra statutului proprietății. În aceste condiții, au fost scoase din funcțiune o serie de active fixe, iar blocajul investițional s-a accentuat. Drept urmare, ponderea agriculturii în totalul imobilizărilor corporale a scăzut de la 8,83% în anul 1990 la 3,08%, în anul 1999 (Tabelul 12).

Tabelul 12. Structura imobilizărilor corporale pe activități economice în perioada 1990-2000

	%				
Anul	1990	1992	1996	1999	2000
Total	100	100	100	100	100
Agricultura	8,83	8,45	10,36	3,08	1,63
Silvicult, expl. forest., ec. Vânat	0,43	0,40	0,57	0,89	0,49
Industrie	50,49	61,99	58,35	69,05	47,16
Construcții	2,40	2,97	2,44	2,76	2,17
Comerț	2,37	2,93	5,53	3,75	4,51
Hoteluri si restaurante	0,66	1,30	1,74	1,19	0,84
Transporturi	17,07	14,45	14,20	6,85	5,73
Posta - telecom.	0,94	1,18	2,08	4,49	3,18
Activit. fin. - banc., și asig.	0,03	0,09	0,97	2,74	2,13
Tranz. Imob., alte serv.	13,09	4,11	1,82	1,41	1,69
Adm. publică, apărare naț., asist. soc. oblig.	0,60	0,64	0,97	2,69	29,39
Învățământ	1,03	0,25	0,18	0,37	0,33
Sănătate, asist.soc.	0,49	0,16	0,15	0,28	0,30
Alte ramuri ec.	1,57	1,08	0,64	0,44	0,44

Sursa: Calculat după Anuarul Statistic al României

În cursul anilor 1990, reduceri ale proporției deținute în cadrul imobilizărilor corporale au mai fost înregistrate și de transporturi, tranzacții imobiliare și alte servicii prestate întreprinderilor, învățământ și sănătate și asistență socială, precum și grupa "alte ramuri".

În anul 2000, modificarea structurii pe activități economice a imobilizărilor corporale a fost sensibil influențată de reevaluarea realizată în cadrul activității "Administrație publică, apărare națională, asistență socială obligatorie", care a condus la creșterea de peste 5,25 ori a respectivului indicator. Astfel, ponderea respectivei activități economice s-a majorat cu 26,7 p.p. Creșteri ale importanței relative au mai fost înregistrate și în cazul comerțului, cu 0,76 p.p., a tranzacțiilor imobiliare și a serviciilor prestate întreprinderilor, cu 0,28 p.p., precum și a sănătății și asistenței sociale, cu 0,02 p.p.

Modificarea structurii pe ramuri a imobilizărilor corporale a fost însoțită de mutații ale structurii pe forme de proprietate. Între 1990 și 1999, proporția segmentului privat a sporit în mod accelerat, de la 2,55%, în anul 1990, la 2,82%, în anul 1992, la 17,11%, în anul 1996, și la 26,04%, în anul 1999 (Tabelul 13). Contribuția principală la majorarea respectivului indicator a fost adusă de desfășurarea procesului de privatizare, investițiile efectuate de întreprinzătorii privați jucând un rol secundar.

Tabelul 13. Structura imobilizărilor corporale pe forme de proprietate în perioada 1990-2000

%

Anul	Total Investiții	Imobilizări corporale majoritar de stat	Imobilizări corporale majoritar private
1990	100	97,45	2,55
1992	100	97,18	2,82
1996	100	82,89	17,11
1999	100	73,96	26,04
2000	100	74,29	25,71

Sursa: Calculat după Anuarul Statistic al României

În anul 2000, ca urmare a reevaluării imobilizărilor corporale din administrația publică, apărare națională și asistență socială obligatorie”, precum și a intensificării ritmului investițiilor publice, ponderea segmentului privat în imobilizările corporale pe ansamblul economiei a scăzut cu 0,23% și a atins 25,71%.

Concluzii

În primele două decenii ale secolului al XX-lea, agricultura a reprezentat principala ramură a economiei, iar industria a jucat rolul de factor modernizator al economiei. Dezvoltarea industriei a fost condiționată de raporturile dintre capitalul străin și capitalul autohton. Investițiile de capital străin s-au concentrat în industria extractivă și au stimulat implementarea de noi tehnologii. Capitalul autohton a avut un rol însemnat mai ales în ramurile care valorificau materiile prime agricole locale.

În perioada interbelică, rolul capitalului autohton a crescut semnificativ. Statul s-a implicat prin diferite mijloace în susținerea dezvoltării industriei. Au fost implementate politici de substituie a importurilor pentru accelerarea expansiunii producției în unele ramuri care produceau bunuri pentru apărarea națională, dar și pentru dezvoltarea unor ramuri unde capitalul autohton avea o prezență sporită. Capitalul străin a continuat să aibă un rol însemnat în modelarea fluxurilor investiționale atât în industria extractivă, cât și în industria prelucrătoare și în sistemul bancar.

În perioada economiei de comandă, existența proprietății de stat, precum și reprimarea inițiativei private și a mecanismelor concurențiale au determinat alocarea investițiilor pe baza unor criterii ideologice sau a concepției planificatorilor centrali asupra nivelului tehnic al produselor care se preconiza a se realiza în cadrul noilor obiective economice. Din această cauză, în perioada de trecere de la economia de piață agrar-industrială la economia de comandă, s-a manifestat un voluntarism în alocarea resurselor investiționale, în funcție de criterii ideologice. În cursul fazei de consolidare a economiei de comandă, s-a înregistrat o anumită raționalizare a deciziilor de alocare a

investițiilor. Au fost realizate o serie de deschideri către experiențele internaționale și au fost preluate și aplicate parțial tehnici și metode consacrate în țările dezvoltate pentru evaluarea eficienței investițiilor. În faza descendentă și de criză a economiei de comandă, fluxurile investiționale au fost puternic marcate de tendința de reducere a importurilor și de semi-autarhie, impuse de rambursarea accelerată a datoriei externe. În acest context, s-a accentuat alocarea defectuoasă a investițiilor, iar productivitatea capitalului fix a cunoscut o continuă diminuare.

În ultimul deceniu al secolului al XX-lea, pe fondul reimplementării mecanismelor concurențiale, s-au produs puternice perturbații ale proceselor investiționale. Neclaritățile regimului proprietății, precum și puternicele presiuni inflaționiste, au descurajat investițiile în domeniul industriei și agriculturii. În aceste condiții, o parte însemnată a stocului de imobilizări corporale s-a degradat, iar multe dintre măsurile de restructurare și privatizare au cauzat eliminarea de capacități de producție, care ar fi putut fi utile în cursul perioadelor de relansare a economiei. Implementarea măsurilor de transformare a economiei, precum și extinderea utilizării tehnologiilor informațional-comunicaționale a stimulat efectuarea de investiții în cadrul sectorului de servicii. Astfel, stocul de imobilizări corporale din activitățile financiar-bancare și din telecomunicații a înregistrat o dinamică explozivă. Absența unei metodologii de evaluare adecvată unei economii de piață a distorsionat datele statistice oficiale referitoare la stocul de imobilizări corporale. Din această cauză, estimări fezabile asupra dinamicii productivității capitalului fix, în contextul procesului de transformare a economiei României de pe parcursul ultimului deceniu al secolului al XX-lea sunt dificil de realizat.

Bibliografie

- Axenciuc, V. (2012). *Produsul intern brut al României 1862-2000. Serii statistice seculare și argumente metodologice, Volumul I*, Editura Economică, București
- Axenciuc, V. (1992). *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-economice 1859-1947 vol.I. Industria*, Editura Academiei, București

- Axenciuc, V. (coord.) (2005). *Legiferarea și instituționalizarea economiei moderne în România*, Editura Expert, București
- Axenciuc, V. (2008). *Formarea sistemului industrial modern în România. Etapa 1859-1914*, Editura Academiei, București
- Bădileanu, M. , Cârlea, F. (2018). Sistemul energiei electrice. În A. Iancu, G. Georgescu, V. Axenciuc, F. M. Pavelescu, C. Ciutacu (2018). *Economia României după Marea Unire, Vol. II, Evoluții sectoriale*, Editura Academiei Române, București
- Blaga, I., Manea, Gh. (1977). *Mecanismul economic al socialismului*, Editura Științifică și Enciclopedică, București
- Blaga, I. (1983). *Industrializarea*, Editura Științifică și Enciclopedică, București
- Bogdan, C., Platon, A. (1981). *Capitalul străin în societățile anonime din România interbelică*, Biblioteca Oeconomica, Editura Academiei, București
- Bușă, D. (2003). *Investițiile străine de capital în economia România la începutul secolului XX*, Anuarul Institutului de Istorie "Gheorghe Bariț" Cluj Napoca, Series Historica, nr. XLII
- Chivu, L., Ciutacu, C., Georgescu, G. (2016). *Descompunerea și recompunerea structurilor industriale din România - Repere de strategie*, CIDE, București
- Constantinescu, N. N. (1991). *Acumularea primitivă a capitalului în România*, Editura Academiei, București
- Cămășoiu, I. (1981). *Investițiile și factorul timp*, Editura Politică, București
- Dobrescu, E. (1971). *Corelația dintre acumulare și consum*, Editura Politică, București
- Dobrescu, E., Postolache, T. (1990). *Consemnări Economice*, Editura Academiei, București
- Giurescu, C. C. (coord.) (1972). *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică Română, București.
- Grigorescu, C. (1993). *Nivelul dezvoltării economico-sociale al României în context european 1989*, Editura Expert, București
- Gusti, D. (coord.) (1938). *Enciclopedia României Vol. I și III*, București
- Iancu, A., Păun, N. (coord.) (2018). *Economia României după Marea Unire, Vol. I Macroeconomia*, Editura Academiei Române, București
- Ionete, C. (1993). *Criza de sistem a economiei de comandă și etapa sa explozivă*, Editura Expert, București

- Pavelescu, F. M. (2007). Ocuparea și utilizarea forței de muncă în România în cea de a doua jumătate a secolului la XX-lea, *Colecția "Biblioteca Economică", seria "Probleme economice"*, vol. 240-241/2007, CIDE, București
- Pavelescu, F. M. (2008). Acumularea capitalului și creșterea economică în România în cea de a doua jumătate a secolului la XX-lea, *Colecția "Biblioteca Economică", seria "Probleme economice"*, vol. 290-291-292/2008, CIDE, București
- Pavelescu, F.M. (2013). Some considerations regarding the economic cycles in Romania during the 1859-2010 period, *Romanian Journal of Economics, 2013(XXIII), Volume 36, Issue 1(45)*
- Postolache, T. (1981). Restructurări în economia politică, Editura Politică, București
- Postolache, T. (coord.) (1991). Economia României. Secolul XX, Editura Academiei, București
- Tsantis, A., Pepper, R. (coord.) (1979). Romania, the industrialization of an agrarian country under socialist planning, World Bank, Washington
- Zaman, Gh. (1986). La correlation entre le produit social, le revenu national et les depences materielles, *Revue Roumaine des Sciences Sociales, serie Sciences Economique* no. 1-2/1986
- Zaman, Gh., Ciutacu, C., Vâlceanu, Gr. (coord.) (1997). *Blocaje în economia de tranziție a României*, Editura Tehnică, București
- Zaman, Gh., Georgescu, G. (2018). Capitalul intern și extern. În A. Iancu, G. Georgescu, V. Axenciuc, F. M. Pavelescu, C. Ciutacu (2018). *Economia României după Marea Unire, Vol. II, Evoluții sectoriale*, Editura Academiei Române, București